

Практическая значимость. Реализация предложенного механизма диагностики потенциала стратегических изменений предприятия позволит руководителю команды изменений сформировать аналитический базис для определения уровня ресурсного обеспечения системы стратегических изменений, а также эффективных подходов к управлению его уровнем.

Ключевые слова: стратегический потенциал изменений предприятия, диагностика стратегического потенциала изменений, локальные составляющие стратегического потенциала изменений, менеджмент изменений, эффективность, управление.

УДК 338.439.4:636.034(100)

JEL Classification: Q18

Шупик С.М.,
аспірант*,

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Постановка проблеми. Сучасний стан молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах характеризується скороченням поголів'я корів та зниженням обсягів виробництва молока, а також проявом деструктивних явищ у галузі. Так, поголів'я молочних корів у 2018 р. становило порядку 1,9 млн голів, однак зниження порівняно з попереднім роком є меншим, тому можна говорити про сповільнення темпів скорочення поголів'я, в основному за рахунок нарощення поголів'я сільськогосподарськими підприємствами. Водночас, у 2018 р. в Україні було вироблено майже 10 млн т молока, що на 2% нижче ніж за минулий рік, зниження відбулося в основному в домогосподарствах населення. В умовах, що склалися, для вирішення багатоаспектних та різнопланових проблем досягнення стійкого розвитку молочного скотарства, покращення динамічних характеристик його функціонування, підвищення ефективності використання ресурсного та виробничого потенціалів існує необхідність у вивченні зарубіжного досвіду державної підтримки галузі та особливостей організації виробництва та збуту молока.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування ринків сільськогосподарської продукції і продовольства, зокрема ринку молока та молокопродуктів, присвячені праці багатьох вітчизняних учених, зокрема В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, В. М. Гееця, Й. С. Завадського, М. М. Ільчука, О. В. Коваленко, Л. І. Курило, Ю. О. Лупенка, М. Й. Малика, О. М. Могильного, Н. І. Патики, П. Т. Саблука, О. С. Чан-хі, О. М. Шпичака, О. В. Шубравської та інших.

Але у більшості праць наукові пошуки були спрямовані на вивчення ринку без достатнього взаємозв'язку з розвитком попиту і пропозиції якісної продукції, що вимагає оцінки світового досвіду.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення інструментів державної підтримки виробників молока у провідних країнах світу, визначення основних організаційно-економічних чинників забезпечення ефективності та конкурентоспроможності молочного скотарства, а також обґрунтування найбільш доцільних заходів для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення сільськогосподарської політики у провідних країнах світу дозволило встановити, що основними пріоритетом у розвитку сільського господарства є орієнтація на максимальну самозабезпеченість внутрішнього ринку продовольством. Серед основних напрямів дій з метою досягнення поставленої цілі слід виділити наступні: раціональне використання інструментів організаційно-економічного забезпечення, які сприяють забезпеченню економічної стійкості сільського господарства; достатній рівень дохідності; стабільність ринкової кон'юнктури, конкурентоспроможності товаровиробників на зовнішніх ринках; скорочення надлишкового виробництва; дієве державне регулювання та підтримка товаровиробників сільськогосподарської продукції, переробників та торгових організацій [1]. Очевидно, що наявність місткого внутрішнього ринку сприяє орієнтації країн до скорочення імпорту та нарощення експорту на основі виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та продовольства. На сьогодні провідні країни світу сформували значні конкурентні переваги при виробництві

* Науковий керівник: Варченко О.М. - д-р екон. наук, проф.

сільськогосподарської продукції, зокрема молока, порівняно із вітчизняними підприємствами молочного скотарства. Це, насамперед, сприятливі умови для розведення великої рогатої худоби, більш висока технологічність виробництва молока та запровадження системи менеджменту якості продукції тощо.

Зазначимо, що виробництво молока здійснюється практично у кожній країні, внаслідок короткого терміну зберігання молока як сировини та необхідності його переробки, а також важливої його ролі у харчуванні людини. У 2017 р. за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), світове виробництво молока досягло 811 млн т, або на 1,4 % вище, ніж у 2016 р., в основному нарощення відбулося в Азії, Америці та Європі [2]. Зазначимо, що починаючи з початку ХХ ст., обсяг виробництва молока має тенденцію до росту, однак вперше у 2016 р. світовий ринок молока показав зниження, яке відбулося у таких країнах, як Австралія, Аргентина, Бразилія, Чилі, Еквадор, Нова Зеландія, країни ЄС та деяких інших [3]. Динаміка виробництва молока у розрізі окремих країн світу представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва молока у провідних країнах світу, млн т

Країна	Рік						2018 у в. п. до 2011
	2011	2014	2015	2016	2017	2018	
Країни ЄС	143	146,5	150,2	151,0	153,4	154,8	108,2
США	89,4	93,5	94,6	96,3	97,7	98,8	110,5
Китай	31,7	31,6	31,8	30,6	30,4	29,7	93,7
Бразилія	32,0	25,5	24,8	22,7	23,6	22,6	70,6
Нова Зеландія	16,1	21,9	21,6	21,2	21,5	22,1	137,2
Індія	55,0	60,5	64,0	68,0	72,0	76,0	138,2
Росія	31,2	30,5	30,5	29,9	30,9	31,4	100,6
Україна	11	20	13	14	15	16	145,4

Джерело: складено за даними Міністерства сільського господарства США

Узагальнення праць зарубіжних науковців з питань розвитку молочного скотарства у провідних країнах світу [4-7] дозволило виділити наступні тенденції у розвитку ринку молока і молочної продукції: посилення спеціалізації у виробництві молока; укрупнення переробних та сільськогосподарських підприємств; підвищення середньорічного надою молока; диверсифікація товарного асортименту молокопереробних підприємств, пропозиція нових видів молокопродукції; поява нових організаційних форм виробництва (холдингів та аграрних кластерів).

З метою підтримки більшість розвинених країн встановлюють спеціальні пільги на різні види оподаткування, на землю та майно, при цьому ставка податку має прогресивне значення: Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, Ісландія та інші країни, у яких кліматичні умови менш сприятливі для виробництва сільськогосподарської продукції, використовують прямі платежі для компенсації додаткових затрат на експлуатацію землі, що підвищують витрати виробництва [8; 9].

Прискорений економічний ріст Китаю зумовив необхідність стимулювання урядом укрупнення молочного виробництва в країні, а також нарощення обсягів виробництва молока за рахунок придбання іноземних компаній та налагодження міжнаціональних партнерських зв'язків, що сприяло підвищенню рівня самозабезпечення молочними продуктами, який до 2016 р. досягнув 89%. Молокопереробні підприємства орієнтуються на розширення асортиментних позицій та диверсифікацію товарного асортименту [10].

Водночас, у Канаді проблемами реалізації молочної продукції займається «Канадська молочна комісія», основною функцією якої є закупівля та реалізація усієї молочної продукції внутрішнього виробництва. Основною задачею комісії є реалізація національного плану, а також розрахунок та визначення рівня націнки для кожного суб'єкту виробничого ланцюга [11].

Заслуговує на увагу вітчизняної практики досвід Саудівської Аравії, яка орієнтується до підвищення рівня самозабезпечення молоком та молочною продукцією, встановила жорсткі та високі стандарти якості, що призвело до різкого скорочення імпорту молочної продукції. Уряд країни також прийняв програму інвестування у молочну галузь, яка створює потужну підтримку з боку держави. Унаслідок прийнятих заходів на сьогодні молочна галузь країни забезпечує більше 50% внутрішнього попиту [12].

Актуальним для України є досвід фінансово-кредитного забезпечення та фінансового оздоровлення сільськогосподарських товаровиробників. Після об'єднання Німеччини загальна заборгованість сільськогосподарських кооперативів перед банками досягла 7,6 млрд марок. З метою фінансового оздоровлення сільгоспвиробників було прийнято рішення щодо реструктуризації

заборгованості, замість чого підприємства були зобов'язані позбавитися від непрофільних активів, виключити заборгованість із бухгалтерського обліку та направити 20–25% неоподаткованого прибутку на погашення боргів. У результаті вже до 2012 р. сільськогосподарські організації та кооперативи повністю погасили борг перед державними банками [13].

Відомо, що ефективність розвитку галузі молочного скотарства у країнах ЄС значною мірою забезпечується дієвим механізмом регулювання ринку молока та молочної продукції. Хоча цей механізм у процесі своєї еволюції набув значних змін внаслідок реагування інструментів регулювання на зміни кон'юнктури світового та національних ринків та досягнення основної цілі – підтримка доходів товаровиробників, досягнення сталого розвитку галузі, які достатньо забезпечував. На основі досліджень науковців [14] нами виділено основні пріоритети у регулюванні ринку молока та молочної продукції в ЄС, починаючи із 2010 р.: жорсткий контроль за квотуванням виробництва, нарощення інвестицій у виробничі потужності для сушіння, переробки молока у сухе молоко, збільшення виробництва сиру. Так, передбачено поділ на індивідуальні квоти фермерів, до кожного товаровиробника доводяться 2 квоти: на доставку сирого молока на переробні підприємства (оптові квоти) та на прямий продаж із ферми молочних продуктів, які одержано із молока, виробленого та переробленого на фермі, включаючи поставки продуктів фермером або фермерським об'єднанням у торгівлю. Усі ці інструменти орієнтовані до досягнення структурних змін у молочній галузі. У якості результатів дії зазначених вище інструментів передбачено досягнути підтримки балансу між виробництвом та споживанням молока та молочної продукції, а також збільшення внутрішнього споживання та нарощення експортного потенціалу.

Основним механізмом регулювання є встановлення орієнтованих ринкових цін, які забезпечують певний рівень рентабельності товаровиробникам молочної галузі, їх контроль та підтримка на встановленому та підтримка на визначеному рівні в певному часовому проміжку. З метою недопущення перевиробництва та наступного за ним зниження цін на ринку для кожної країни у зоні Європейської співдружності вводиться спеціальна квота для виробництва молока та молочної продукції. За умови перевиробництва обсягів виробництва понад визначену квоту, товаровиробник повинен сплатити додатковий спеціальний податок. Квота та рівень оподаткування встановлюються на основі реальної ситуації на ринку молочної продукції, оскільки намагаються уникнути появи значних обсягів надлишків продукції на внутрішньому ринку. Необхідно зазначити, що після відміни квот із 1 травня 2015 р. товаровиробники молока в ЄС не тільки не зменшують, але й активно збільшують обсяги виробництва, відмічаючи при цьому, що даний спосіб є найбільш ефективним у зниженні виробничих витрат. Водночас, інструменти регулювання у країнах ЄС зорієнтовані на підтримку технічної модернізації виробництва, які б сприяли зниженню ресурсомісткості та собівартості виробництва [15].

Регулювання ринку молока фактично здійснювалося та продовжується на оптових ринках молочної продукції. Спеціальні інтервенційні агентства країн-членів ЄС при зниженні ринкових цін нижче певного рівня були зобов'язані скуповувати в необмежених обсягах вершкове масло, сухе знежирене молоко та сир, які позначені знаком походження, унаслідок чого відбувалася підтримка ринкових цін.

Регулювання розвитку галузі молочного скотарства та ринку молока у країнах ЄС спирається на дієву законодавчу основу, яка дозволяє забезпечити як національний, так і наднаціональний рівні державного регулювання. У системі наднаціонального регулювання сільського господарства, у т.ч. й молочного скотарства, два компоненти: інституціональний та інструментальний. Перший виражається у діяльності органів, які займаються розробкою та проведенням заходів з регулювання виробництва і ринків, другий – охоплює постанови, регламенти та програми, на основі яких органи співдружності та країни-учасниці реалізують плани аграрної інтеграції.

Отже, сільськогосподарська політика Європейського Союзу може бути прикладом однією із обґрунтованих та прагматичних. Його політика періодично переглядається та видозмінюється у зв'язку із різними етапами розвитку сільського господарства, розширенням зони союзу та змін кон'юнктури світового ринку. У системі економічних механізмів регулювання продовольчого ринку, зокрема молочного, інтервенційні заходи та митно-тарифна політика є пріоритетним, оскільки вони забезпечують створення умов для ведення розширеного відтворення.

Вважаємо за доцільне розглянути форми пільгового оподаткування сільськогосподарських земель. Так, країни використовують різноманітні методи, у т.ч. рентне регулювання та контроль, повне вивільнення сільськогосподарських підприємств від податку на землю або майно, а також інструменти пільгового режиму. Зазначимо, що в Австралії фермери взагалі не платять поземельний податок, а у Швейцарії поземельний податок необхідно сплачувати лише власникам житлових будинків, промислових і торгових підприємств. У Нідерландах не сплачують податок ті власники, які беруть участь у програмі з охорони навколишнього середовища. У Канаді податок на землю розраховують не на основі ринкової вартості землі, а залежно від її продуктивності, при цьому використовують відкладені платежі [16; 17].

Важливим завданням для будь-якої держави є забезпечення високої якості людського капіталу на сільськогосподарських підприємствах. Сучасні тенденції підготовки кадрів для сільського господарства базуються на навчанні у спеціалізованих центрах через віддалений доступ. З метою реалізації подібних програм необхідним є високошвидкісний Інтернет у всіх віддалених населених пунктах, а, відповідно, одним із пріоритетних напрямів внутрішньої політики стає підтримка і розвиток інфраструктури інтернет зв'язку.

Як свідчить аналіз середньорічних надоїв в розрахунку на 1 корову, Україна суттєво поступається за даним показником провідних країн світу (табл. 2). Основними причинами є: занедбана племінна справа, низький технологічний рівень утримання корів, особливо в особистих селянських господарствах – основного товаровиробника молока в Україні.

Таблиця 2

Динаміка продуктивності корів в країнах світу та Україні

Країна	Рік					2016 у % до	
	2010	2013	2014	2015	2016	2010	2015
Австрія	6100	6460	6542	6579	6759	110,8	102,7
Білорусь	4565	4357	4361	4650	4739	103,8	101,9
Німеччина	7082	7340	7541	7628	7747	109,4	101,6
Данія	8640	8766	9227	9548	9367	108,4	98,1
Нідерланди	7468	7644	7747	7764	7985	106,9	102,8
Польща	4838	5388	5621	5807	6172	127,6	106,3
Португалія	7894	8011	8303	8286	8198	103,9	98,9
Великобританія	7606	7768	8131	8127	8203	107,8	100,9
Україна	4083	4447	4509	4642	4736	116,0	102,0
Франція	6270	6423	6754	6847	6744	107,6	98,5
Чехія	7090	7644	7913	8217	8279	116,8	100,8
Естонія	6984	7971	8221	8187	8639	123,7	105,5
Канада	8531	8739	8756	7229	7237	84,8	100,1
США	9590	9896	10097	10159	10330	107,7	101,7
Нова Зеландія	3635	3890	4119	4339	4166	114,6	96,0

Джерело: складено та розраховано за даними Міністерства сільського господарства США та даних Державної служби статистики України

Високий рівень надоїв в країн-сусідів, свідчить про наявність значних резервів у вітчизняному молочному скотарстві. Це по-перше. По-друге, загострення кризи у виробництві молока в Україні призведе до появи на прилавках закладів оптової і роздрібною торгівлі імпортової продукції.

Окрім цього, ринок молока та молочної продукції в країнах ЄС та США дуже відрізняється від вітчизняного. Більшість провідних країн світу вже опинилися перед проблемою перевиробництва молока та молочної продукції на внутрішніх ринках та вирішують її по-різному. У підсумку можна виділити два основних типи державної підтримки товаровиробників: північноамериканський та європейський.

Країни Північної Америки підтримують високий рівень конкуренції серед товаровиробників молока. Розглянемо інструменти сільськогосподарської політики у галузі молочного скотарства, які були прийняті у новій програмі підтримки сільського господарства (2014 р.) [18]. Як свідчать дослідження, у молочному скотарстві США створено було великі стимули для інвестування, що сприяло підвищенню ефективності, зниженню цін на молоко і різкому зростанню чистого експорту внаслідок покращення міжнародної конкурентоспроможності молочної промисловості США. Однак, волатильність цін на молоко та корми підвищує ризики для молочних фермерів, особливо малих, які зумовили прояв деструктивних явищ у 2009 році. Саме цей етап у розвитку галузі надав серйозний імпульс для перегляду молочних програм у фермерському законі 2014 р. та вирішенні питання забезпечення захисту маржі всіх видів ферм.

Насамперед розглянемо програму управління ризиками у молочному скотарстві, яка є добровільною та дозволеною була до 2018 р. для виробників молока, коли різниця між цінами на молоко за даними Національної служби сільськогосподарської статистики Міністерства сільського господарства США і національним еталоном вартості кормів (так звана «фактична маржа виробників молока» в законодавстві) падає нижче застрахованого рівня, який може змінюватися в межах 4 доларів США за кожен цикл. Якщо зміна маржі нижче 4 доларів США упродовж двох наступних

місяців, Міністр сільського господарства зобов'язаний оголосити та запровадити програму донорства молочних продуктів. Відповідно до цієї програми необхідно здійснити наступне: придбати молочні продукти для фонду пожертвування продуктів харчування або іншим програмам; надавати продовольчу допомогу особам з низьким рівнем доходу; існує вимога «розподілити, але не зберігати» придбані молочні продукти; провести консультації з громадськими та приватними неприбутковими організаціями, які надають продовольчу підтримку населенню із низьким доходом.

Програма не встановлює ціни на молоко або корми, але замість цього пропонують готівкові виплати виробникам, коли національні середні маржі є низькими або негативними. Сільськогосподарські підприємства з виробництва молока реєструються для участі в програмі в агентстві з обслуговування фермерів Міністерства сільського господарства США та подають наступні документи: історія розвитку виробництва; вибір бажаного рівня покриття; виплати премії; сплата адміністративної плати в розмірі 100 доларів США [19; 20].

Зазначимо, що скотарство США характеризується галузевою та зональною спеціалізацією, формує молочну та м'ясну галузі. Так, із 200 тис. молочних ферм країни 44 тис. є спеціалізованими. Спеціалізовані молочні ферми забезпечують майже 92% національного виробництва молока та реалізують приблизно 86% молодняка, який направляється на виробництво яловичини. Інтенсивний тип розвитку молочного скотарства в США сприяє підвищенню ефективності виробництва молока при зростаючих матеріальних затратах, тобто високі надої сприяють підвищенню дохідності.

У США підвищення надоїв досягається як у результаті покращення загального рівня годівлі, так й за рахунок збільшення частки корів молочної продуктивності у загальному поголів'ї, у першу чергу голштино-фрізької. В індустріальних районах країни (Нью-Йорку, Нью-Джерсі, Пенсильванії), де розводиться худоба цієї породи, середній надій на 20% вище середнього рівня по країні.

Нині в Європі та Америці окремі господарства вводять у практику чотирикратне доїння. Зокрема, в США було зроблено спробу доїти 6 разів у день на початку лактації корови, що підвищує надої. Однак, таку кратність доїння можна використовувати не більше 30 днів, оскільки можна пошкодити вим'я корів.

У системі вертикальної інтеграції сільського господарства із переробними підприємствами та торгівлею у країнах ЄС та США особливого розвитку одержала контракція при виробництві та реалізації молока. Ця форма передбачає укладання договору між фермерами та підприємствами-інтеграторами (переробні підприємства, комбікормові заводи, підприємства торгівлі) на виробництво і збут певних видів молочної продукції [21].

На типовій молочної канадській фермі утримується 70 корів, а середній надій становить 9000–11200 кг. Стратегічним пріоритетом у розвитку молочного скотарства є повне забезпечення потреб внутрішнього ринку молока та молочної продукції.

Основними методами регулювання ринку молока та молочної продукції з боку держави у провідних країнах є: встановлення мінімальних цін на молоко залежно від регіону; програма придбання державою надлишків продукції; програма компенсації товаровиробникам «недоодержаного» прибутку (компенсація товаровиробникам при зниженні ціни нижче встановленого рівня); програма підтримки підвищення продуктивності, виплати за скорочення поголів'я стада; програма підтримки експорту продукції (експортні субсидії); програми, які згладжують вплив світового ринку молока та молочної продукції на ціноутворення на внутрішньому ринку.

Зважаючи на реальні умови у молочному скотарстві України, актуальними є питання організації виробництва, яка включає в себе також відтворення стада, профілактику захворювань, оптимізацію утримання, контроль результатів відтворення та своєчасного лікування корів. З метою пошуку рішень поставленої проблеми доцільно звернутися до досвіду США, країн ЄС. Очевидно, що організація молочного виробництва на кожному підприємстві є унікальною, тим не менше, існує декілька загальних практик утримання великої рогатої худоби, у числі яких прив'язна та безприв'язна. Безприв'язна система розроблена для створення умов утримання тварин, максимально наближених до природних, що призводить до покращення загального самопочуття корів, а відповідно, і підвищенню продуктивності. До основних переваг безприв'язної системи можна віднести: підвищену продуктивність; зниження виробничих витрат; скорочення якості обслуговуючого персоналу; покращення контролю здоров'я стада; підвищення комфорту утримання худоби.

З метою переходу до безприв'язної системи утримання худоби необхідно забезпечити комп'ютеризацію виробничого процесу (система комп'ютерної ідентифікації) будівництво сучасних доїльних залів та нових добре вентильованих приміщень для цілодобового перебування у них худоби, однотипної годівлі покращення кормової бази [22].

Одним із напрямів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств молочного скотарства є розробка інноваційної стратегії розвитку. Так, у провідних країнах світу фінансування науково-дослідних розробок здійснює держава, а запровадженням результатів в основному займаються спеціалізовані служби. Також діють спеціальні податкові програми, завдяки яким підприємства одержують права вирахувати із оподаткованої бази усі витрати, пов'язані із НДДКР. Так, у Німеччині, Канаді, США та інших країнах підприємствам дозволено вирахувати із

оподаткованої бази до 100% витрат на наукову діяльність. В Австрії податкове відрахування ще більше та становить 105%, в Австралії – 125% [23].

Молочна галузь є важливою галуззю агропродовольчого комплексу Білорусії, розвиток якої відбувається під безпосереднім контролем держави, яка забезпечує міжгалузевий перерозподіл доходів, а також регулює рівень відпускних та закупівельних цін. Зазначимо, що регулювання цін на сире молоко здійснюється для кожного сорту окремо, коригування цін проводиться урядом два рази на рік: восени і навесні. Зазначимо, що держава також розподіляє сире молоко між переробними підприємствами. Так, за рішенням обласного апарату управління за кожним великим підприємством, який налічується 40 переробних заводів, закріплена сировинна зона, яка повністю забезпечує його сировиною. У республіці простежується тенденція консолідації підприємств молочної галузі: дрібні або збиткові підприємства приєднуються до великих і більш ефективно сільськогосподарські підприємства здійснюють поставки продукції переробникам тільки за умови повної передоплати.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи досвід регулювання провідних країн світу, нами систематизовано наступні групи методів: група адміністративних методів – ліцензування, сертифікація, квотування, регламентування виробництва молока і молочної продукції, субсидії на розвиток НДДКР, субсидії на впровадження інноваційних технологій, експортні субсидії; група економічних методів, де можна виділити прямі: субсидії на розвиток інфраструктури, підтримка доходів товаровиробників, підтримка товаровиробників (талони), компенсації витрат товаровиробників, субсидії на транспортування сільськогосподарської продукції; непрямі – регулювання оподаткування, цінове регулювання, митне регулювання.

В Україні повністю відсутня переробка молока безпосередньо сільськогосподарськими товаровиробниками – кооперативна або пряма. У країнах ЄС основні обсяги молока переробляють кооперативи, а в США вони успішно конкурують з приватними компаніями. Разом із тим, в Україні практично відсутній сегмент дрібної, регіональної переробки молока. Невеликі заводи, створені фермерами, що виробляють місцевий продукт із місцевим брендом для місцевого ринку з молока високої якості мали б величезний успіх. Такі виробники могли б потіснити на ринку популярні національні й міжнародні бренди.

Окрім того, у вітчизняному молочному скотарстві необхідно призупинити зменшення поголів'я корів переважно в сільськогосподарських підприємствах та створити умови для відродження високотоварних, технологічних сільськогосподарських підприємств, технологічні процеси в яких відповідають вимогам країн ЄС. Складність і масштабність завдань, які необхідно розв'язати, вимагають нових підходів на всіх етапах виробництва молока, а також переробки та реалізації продукції.

Отже, аналіз світових тенденцій стійкого розвитку молочного виробництва свідчить про те, що пріоритетними факторами підвищення стійкості є державна підтримка галузі молочного скотарства та переробників молока, використання високопродуктивних порід тварин, запровадження науково містких технологій у процеси виробництва та переробки, створення державних систем стимулювання споживання молока, висока якість виробленої продукції та її безпека, підготовка інноваційно-орієнтованих кадрів для молокопродуктового підкомплексу.

Бібліографічний список

- 1.Эминова Э.М., Гасанова А.Д. Регулирование сельскохозяйственного производства: опыт зарубежных стран. *Апробация*. 2015. № 2(29). С. 47-55.
- 2.FAO. Dairy Market Review. April 2018. URL: <http://www.fao.org/3/I9210EN/i9210en.pdf> (дата звернення: 25.06.2019).
- 3.USDA. Dairy: World Markets and Trade. URL: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/dairy.pdf> (дата звернення: 25.06.2019).
- 4.Поліщук Н.В., Іонаш І.В. Зарубіжний досвід функціонування і регулювання ринку молока і молочної продукції. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2012. № 3(69). С. 170-176.
- 5.Порівняння молочного сектора України та Нідерландів. Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу», 2017. URL: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/binaries/agroberichtenbuitenland/documenten/publicaties/2017/10/31/2017---dairy-comparison-study-nl-ua/2017.pdf> (дата звернення: 26.06.2019).
- 6.Власенко І.Г. Стан світового ринку молока і молочної продукції та особливості його формування в Україні. *Інноваційна економіка*. 2013. № 1[39]. С. 38-41.
- 7.Сальман І.Ю., Радько В.І. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молокопродуктів та місце України в ньому. *Агросвіт*. 2015. № 21. С. 8-11.
- 8.Mark Brady, Jordan Hristov, Sören Höjgård et al. Impacts of Direct Payments Lessons for CAP post-2020 from a quantitative analysis. URL: http://www.agrifood.se/Files/AgriFood_Rapport_20172.pdf (дата звернення: 27.06.2019).

9. Anders Enefjörn, Scott Cole, Matleena Kniivilä et al. Environmental compensation Key conditions for increased and cost effective application. URL: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:858413/FULLTEXT03.pdf> (дата звернення: 27.06.2019).
10. Van de Ven, Roel Bernardus Martinus Drivers and constraints of Chinese dairy farming development. URL: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/217/285/RUG01-002217285_2015_0001_AC.pdf (дата звернення: 28.06.2019).
11. Richard Barichello, Robert Romain Prospects for the Canadian dairy sector following the upcoming Nafta panel ruling. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/964e/a61227292413daa0adf981d0dfbdc14c1b98.pdf> (дата звернення: 28.06.2019).
12. Maitah M., Smutka L. Economic analysis of milk production and consumption in the Middle East and North Africa. URL: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2012060040245.pdf (дата звернення: 29.06.2019).
13. Гуторов О.І. Світові тенденції розвитку молочного скотарства. *Економіка АПК*. 2011. № 6. С. 151-159.
14. The EU dairy sector Main features, challenges and prospects. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630345/EPRS_BRI\(2018\)630345_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630345/EPRS_BRI(2018)630345_EN.pdf) (дата звернення: 29.06.2019).
15. What will happen after the EU milk quota system expires in 2015? URL: <http://edepot.wur.nl/338308> (дата звернення: 30.06.2019).
16. John E. Anderson, Seth H. Giertz and Shafiu N. Shimul Property Taxes for Agriculture Use-Value Assessment and Urbanization across the United States, August 2015. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/b50f/7d9b3a1cc73138459548db0afacf3dec6e53.pdf> (дата звернення: 30.06.2019).
17. The Guide to Taxes on Real Estate in CEE. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/lt/pdf/Guide-to-Taxes-on-Real-Estate-in-CEE.pdf> (дата звернення: 30.06.2019).
18. James M. MacDonald, Jerry Cessna, Roberto Mosheim Changing Structure, Financial Risks, and Government Policy for the U.S. Dairy Industry. URL: https://www.fb.org/files/2019FMMO/USDA_ERS_Changing_Structure_Financial_Risks_and_Government_Policy_for_the_U.S._Dairy_Industry.pdf (дата звернення: 01.07.2019).
19. Burdine Kenny, Roberto Mosheim, Don P. Blayney and Leigh G. Maynard Livestock Gross Margin Insurance: An Assessment of Risk Management and Potential Supply Impacts. U.S. Department of Agriculture. Economic Research Service. Economic Research Report No. 163. March 2014.
20. Wolf Christopher, Mark Stephenson, Wayne Knoblauch and Andrew Novakovic "Indicators of Dairy Farm Financial Performance: Definitions, Patterns, and Policy Implications". University of Wisconsin. Program on Dairy Markets and Policy, MPP Research Paper RP 15-1. Feb 2015.
21. Şeyda Özkan, Julian Hill Implementing innovative farm management practices on dairy farms: a review of feeding systems. *Turk J Vet Anim Sci*. 2015. No. 39. P. 1-9.
22. Walse R.S. Business Applications of Information Technology in Dairy Industry. *International Journal of Computer Science and Information Technologies*. 2016. Vol. 7 (5). P. 2281-2286.
23. Taxation and Technology Transfer: Key Issues. URL: https://unctad.org/en/Docs/iteipc20059_en.pdf (дата звернення: 01.07.2019).

References

1. Eminova, E.M. and Gasanova, A.D. (2015), "Regulation of agricultural production: experience of foreign countries", *Aprobatsiia*, no. 2(29), pp. 47-55.
2. FAO. Dairy Market Review. April 2018, available at: <http://www.fao.org/3/I9210EN/i9210en.pdf> (access date June 25, 2019).
3. USDA. Dairy: World Markets and Trade, available at: <https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/dairy.pdf> (access date June 25, 2019).
4. Polishchuk, N.V. and Ionash, I.V. (2012), "Foreign experience of functioning and regulation of the market of milk and dairy products", *Zbirnyk naukovykh prats VNAU Seriia: Ekonomichni nauky*, no. 3(69), pp. 170-176.
5. "Comparison of the dairy sector of Ukraine and the Netherlands. Association "Ukrainian Agrarian Business Club", 2017", available at: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/binaries/agroberichtenbuitenland/documenten/publicaties/2017/10/31/2017---dairy-comparison-study-nl-ua/2017.pdf> (access date June 26, 2019).
6. Vlasenko, I.H. (2013), "State of the world market of milk and dairy products and features of its formation in Ukraine", *Innovatsiina ekonomika*, no. 1[39], pp. 38-41.
7. Salman, I.Yu. and Radko, V.I. (2015), "Major trends in the development of the world milk and dairy market and Ukraine's place in it", *Ahrosvit*, no. 21, pp. 8-11.
8. Brady, Mark, Hristov, Jordan, Höjgård, Sören et al. "Impacts of Direct Payments Lessons for CAP post-2020 from a quantitative analysis", available at: http://www.agrifood.se/Files/AgriFood_Rapport_20172.pdf (access date June 28, 2019).

9. Enetjärn, Anders, Cole, Scott, Kniivilä, Matleena et al. "Environmental compensation Key conditions for increased and cost effective application", available at: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:858413/FULLTEXT03.pdf> (access date June 27, 2019).
10. Van de Ven and Martinus, Roel Bernardus "Drivers and constraints of Chinese dairy farming development", available at: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/217/285/RUG01-002217285_2015_0001_AC.pdf (access date June 28, 2019).
11. Barichello, Richard and Romain, Robert "Prospects for the Canadian dairy sector following the upcoming Nafta panel ruling", available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/964e/a61227292413daa0adf981d0dfbdc14c1b98.pdf> (access date June 28, 2019).
12. Maitah, M. and Smutka, L. "Economic analysis of milk production and consumption in the Middle East and North Africa", available at: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2012060040245.pdf (access date June 29, 2019).
13. Hutorov, O.I. (2011), "Global trends in dairy cattle development", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 151-159.
14. "The EU dairy sector Main features, challenges and prospects", available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630345/EPRS_BRI\(2018\)630345_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630345/EPRS_BRI(2018)630345_EN.pdf) (access date June 29, 2019).
15. "What will happen after the EU milk quota system expires in 2015?", available at: <http://edepot.wur.nl/338308> (access date June 30, 2019).
16. Anderson, John E., Giertz, Seth H. and Shimul, Shafiu N. "Property Taxes for Agriculture Use-Value Assessment and Urbanization across the United States", August 2015, available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/b50f/7d9b3a1cc73138459548db0afacf3dec6e53.pdf> (access date June 30, 2019).
17. The Guide to Taxes on Real Estate in CEE, available at: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/lt/pdf/Guide-to-Taxes-on-Real-Estate-in-CEE.pdf> (access date June 30, 2019).
18. MacDonald, James M., Cessna, Jerry and Mosheim, Roberto "Changing Structure, Financial Risks, and Government Policy for the U.S. Dairy Industry", available at: https://www.fb.org/files/2019FMMO/USDA_ERS_Changing_Structure_Financial_Risks_and_Government_Policy_for_the_U.S._Dairy_Industry.pdf (access date July 01, 2019).
19. Kenny, Burdine, Mosheim, Roberto, Blayney, Don P. and Maynard, Leigh G. (2014), "Livestock Gross Margin Insurance: An Assessment of Risk Management and Potential Supply Impacts", U.S. Department of Agriculture. Economic Research Service, Economic Research Report No. 163.
20. Christopher, Wolf, Stephenson, Mark, Knoblauch, Wayne and Novakovic, Andrew (2015), "Indicators of Dairy Farm Financial Performance: Definitions, Patterns, and Policy Implications", University of Wisconsin, Program on Dairy Markets and Policy, MPP Research Paper RP 15-1.
21. Özkan, Şeyda and Hill, Julian (2015), "Implementing innovative farm management practices on dairy farms: a review of feeding systems", *Turk J Vet Anim Sci*, no. 39, pp. 1-9.
22. Walse, R.S. (2016), "Business Applications of Information Technology in Dairy Industry", *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, Vol. 7 (5), pp. 2281-2286.
23. "Taxation and Technology Transfer: Key Issues", available at: https://unctad.org/en/Docs/iteipc20059_en.pdf (access date July 01, 2019).

Шупик С.М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Мета. Узагальнення інструментів державної підтримки виробників молока у провідних країнах світу, визначення основних організаційно-економічних чинників забезпечення ефективності та конкурентоспроможності молочного скотарства, а також обґрунтування найбільш доцільних заходів для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників.

Методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення основних положень економічної теорії. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: теоретичного узагальнення – з метою з'ясування теоретичного підґрунтя подальшого розвитку світового ринку молока та молокопродуктів; монографічний – для формулювання висновків проведеного дослідження; порівняльного аналізу – при здійсненні оцінки стану розвитку молочного скотарства в Україні та країнах світу.

Результати. Обґрунтовано, що пріоритетними факторами підвищення стійкості є: державна підтримка галузі молочного скотарства та переробників молока, використання високопродуктивних порід тварин, запровадження наукомістких технологій у процеси виробництва та переробки, створення державних систем стимулювання споживання молока, висока якість виробленої продукції та її безпека, підготовка інноваційно-орієнтованих кадрів для молоко продуктового підкомплексу. Встановлено, що з метою зупинення зниження поголів'я корів в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки України необхідно використовувати методи державної підтримки країн світу, які спрямовують зусилля на нарощення власного виробництва. Доведено, що з метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції молокопродуктового підкомплексу необхідно запровадити систему контролю якості, яка запроваджена в країнах ЄС.

Наукова новизна. На основі узагальнення досвіду провідних країн світу удосконалено систему методів державного регулювання виробничого-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств – виробників молока, яка складається з: групи адміністративних методів (ліцензування, сертифікація, квотування, регламентування виробництва молока і молочної продукції, субсидії на розвиток НДДКР, субсидії на впровадження інноваційних технологій, експортні субсидії); групи економічних методів, в межах яких можна виділити прямі (субсидії на розвиток інфраструктури, підтримка доходів товаровиробників, підтримка товаровиробників (талони), компенсації витрат товаровиробників, субсидії на транспортування сільськогосподарської продукції) та непрямі (регулювання оподаткування, цінове регулювання, митне регулювання) методи.

Практична значущість. З метою підвищення ефективності виробництва молока в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки та конкурентоспроможності молокопродуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках доцільно використати досвід США, країн ЄС, зокрема щодо способів утримання корів. Має практичну реалізацію при переробці молока в середовищі малих сільськогосподарських підприємств – виробників молока.

Ключові слова: виробництво, молоко, скотарство, продуктивність, система утримання, держава.

Shupyk S.M. FEATURES OF DAIRY BREEDING DEVELOPMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD

Purpose. The aim of the article is generalization of instruments of state support for milk producers in leading countries of the world, determination of the main organizational and economic factors for ensuring the efficiency and competitiveness of dairy cattle, as well as substantiation of the most appropriate measures for domestic agricultural producers.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the study is the dialectical method of cognition and a systematic approach to the study of the basic principles of economic theory. The following methods are used to solve these problems: theoretical generalization – to clarify the theoretical basis for the further development of the world milk and dairy products market; monographic – to formulate the conclusions of the study; comparative analysis – when assessing the state of dairy cattle development in Ukraine and countries.

Findings. It is substantiated that the priority factors of increasing sustainability are: state support for dairy cattle and milk processors, use of highly productive breeds of animals, introduction of high-tech technologies in production and processing, creation of state systems for stimulating milk consumption, high quality of produced products and its safety, preparation of innovative and oriented personnel for milk product sub-complex. It is established that it is necessary to use methods of state support of the countries of the world, which direct efforts to increase their own production in order to stop the decline in the number of cows in the farms of the corporate sector of the agrarian economy of Ukraine. It is proved that it is necessary to introduce a quality control system, which is implemented in the EU countries in order to ensure the competitiveness of domestic products of the dairy sub-complex.

Originality. The system of methods of state regulation of production and economic activity of agricultural enterprises – milk producers is improved on the basis of generalization of experience of the leading countries of the world. It consists of: a group of administrative methods (licensing, certification, quotas, regulation of milk and milk production, subsidies for R&D development, subsidies for the introduction of innovative technologies, export subsidies); groups of economic methods within which it is possible to distinguish direct (subsidies for development of infrastructure, support of incomes of producers, support of producers (coupons), compensation of expenses of producers, subsidies for transportation of agricultural products) and indirect (regulation of taxation, price regulation, customs regulation).

Practical value. It is advisable to use the experience of the US, EU countries, in particular on how to keep cows, in order to improve the efficiency of milk production in corporate farms and the competitiveness of dairy products in the domestic and foreign markets. Has practical implementation in the processing of milk in the environment of small agricultural enterprises – milk producers.

Key words: production, milk, animal husbandry, productivity, retention system, state.

Шупик С.Н. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МОЛОЧНОГО СКОТОВОДСТВА В ВЕДУЩИХ СТРАНАХ МИРА

Цель. Обобщение инструментов государственной поддержки производителей молока в ведущих странах мира, определение основных организационно-экономических факторов обеспечения эффективности и конкурентоспособности молочного скотоводства, а также обоснование наиболее целесообразных мер для отечественных сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Методика исследования. Теоретической и методологической основой исследования является диалектический метод познания и системный подход к изучению основных положений экономической теории. Для решения поставленных задач использовались следующие методы: теоретического обобщения – с целью выяснения теоретической основы дальнейшего развития мирового рынка молока и молокопродуктов; монографический – для формулирования выводов проведенного исследования; сравнительного анализа – при оценке состояния развития молочного скотоводства в Украине и странах мира.

Результаты. Обосновано, что приоритетными факторами повышения устойчивости являются: государственная поддержка отрасли молочного скотоводства и переработчиков молока, использование высокопродуктивных пород животных, введение наукоемких технологий в процессы производства и переработки, создания государственных систем стимулирования потребления молока, высокое качество продукции и ее безопасность, подготовка инновационно-ориентированных кадров для молоко продуктового подкомплекса. Установлено, что с целью остановки снижения поголовья коров в хозяйствах корпоративного сектора аграрной экономики Украины необходимо использовать методы государственной поддержки стран мира, которые направляют усилия на наращивание собственного производства. Доказано, что с целью обеспечения конкурентоспособности отечественной продукции молоко продуктового подкомплекса необходимо ввести систему контроля качества, которая внедрена в странах ЕС.

Научная новизна. На основе обобщения опыта ведущих стран мира усовершенствована система методов государственного регулирования производственно-хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий – производителей молока, которая состоит из: группы административных методов (лицензирование, сертификация, квотирование, регламентация производства молока и молочной продукции, субсидии на развитие НИОКР, субсидии на внедрение инновационных технологий, экспортные субсидии); группы экономических методов, в рамках которых можно выделить прямые (субсидии на развитие инфраструктуры, поддержка доходов товаропроизводителей, поддержка товаропроизводителей (талоны), компенсации расходов товаропроизводителей, субсидии на транспортировку сельскохозяйственной продукции) и косвенные (регулирование налогообложения, ценовое регулирование, таможенное регулирование) методы.

Практическая значимость. С целью повышения эффективности производства молока в хозяйствах корпоративного сектора аграрной экономики и конкурентоспособности молокопродуктов на внутреннем и внешнем рынках целесообразно использовать опыт США, стран ЕС, в частности относительно способов содержания коров. Имеет практическую реализацию при переработке молока в среде малых сельскохозяйственных предприятий – производителей молока.

Ключевые слова: производство, молоко, скотоводство, производительность, система содержания, государство.